

Posudek oponenta disertační práce

Mgr. Jitky Močíčkové

Dějepisné atlasy 1848–1989 a středoevropský prostor

předkládané v roce 2022 na

Katedře pomocných věd historických a archivního studia

I. Stručná charakteristika práce

Tématem disertační práce je tvorba, vývoj a poznávací i vzdělávací hodnota historických atlasů v prostředí Střední Evropy v letech 1848–1989. Význam historické mapy je zřejmý: dějiny jsou „chronotopem“; historické dění je vždy určeno „místem“ (kde?), časovostí (kdy?) a tento jejich základní půdorys je integrálně spojen s otázkou jeho smyslu: pro koho a jak se toto dění stává dějinami. Tudy vstupují do hry interpretační mechanismy, jimiž historické dění vnímáme, především politická instrumentalizace historie (ale v poslední době například i ohledy globálně regionální či enviromentální). Historická mapa je tak je důležitým „žánrem“ nejen historiografie, ale také geografie, a o to více to platí pro syntetizující žánr, tj. pro historické atlasy. Předložená disertace se těmito otázkám věnuje analyticko-kriticky a zároveň syntetizujícím způsobem na základě více jak dostatečné heuristiky a dobře zvolené metodice.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Předloženou disertační práci lze bez jakýchkoliv pochyb hodnotit jako významný syntetizující příspěvek k poznání vývoje historické kartografie, který má pro další studium této problematiky nepominutelný heuristický i interpretační význam.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Výklad je vystavěn chronologicky, jednotlivé dělicí mezníky vývoje historické kartografie jsou voleny podle politického vývoje, což je v souladu s autorkou sledovanou úlohou historických atlasů, tj. jejich obsahem a jejich proměnami v souvislosti se změnami politické situace. Každou z vyčleněných základních etap (1848-1918, 1918-1948, 1948-1989) uvádí zobecňující charakteristikou doby a situace v jednotlivých středoevropských státech (Československo, Polsko, Německo/Německa, Rakousko, z pochopitelných – jazykových - důvodů jen stručně, Maďarsko). Samozřejmě centrem pozornosti je české, československé či slovenské prostředí. Zde nejprve sleduje legislativní rámec výuky dějepisu, jednotlivé základní vývojové etapy dále, opět zdůvodněně, člení na dílčí úseky a v nich se pak analyticky a pokud je to smyslupné v komparaci s vývojem v dalších středoevropských státech zabývá jednotlivými atlasy, přičemž si všímá i jejich autorů, jejich kvalifikací ke kartografické činnosti a podmínek, za nichž tato díla vznikala. Do jednotlivých kapitol vkládá charakteristické ukázky map z jednotlivých atlasů a ilustrativní grafy

ukazující strukturu jejich obsahu podle pozornosti jednotlivým historickým obdobím. Každá z hlavních tří kapitol práce je zakončena opět velmi přehledným Shrnutím. Text je tak přehledný, čtenář se na jeho základě v problematice snadno orientuje a získává o ní ucelený přehled. Svá zjištění a soudy o historickokartografické produkci navíc zcela přehledně shrnuje v Závěru práce.

Ocenit je třeba kritickou pozornost, jíž J. Močíčková věnuje v úvodu své práce používané odborné terminologii a při analýzách atlasů v nich užívaného zeměpisného a místopisného pojmenovávání zemí a jednotlivých lokalit. Vycházejíce z obecnějších úvodních charakteristik jednotlivých vývojových etap, kde se soustřeďuje na politický výklad dějin především v učebnicích dějepisu, přesvědčivým způsobem analyzuje a interpretuje obsah atlasu a jeho vybraných jednotlivých map a ukazuje instrumentalizaci dějin a jejich událostí pro momentální politické potřeby. Kontextuálně tak poukazuje na trvalou, i když ne vždy zcela jasně uvědomovanou skutečnost, že všechny politické režimy, jak ty nedemokratické, tak i ty demokratické, se snaží „ovládnout“ minulost pro své potřeby.

Historické mapy lze ovšem zkoumat i z jiných zorných úhlů než jaké autorka nabídla ve své disertaci – a nepochybuji, že o nich ví. Dovolím si upozornit – jako podnět k případnému (a očekávanému, podotknu) dalšímu výzkumu tématu na technickou a estetickou, tiskovou a typografickou, stránku kartografické produkce. Ta výrazně ovlivňuje celkovou čitelnost a čtivost map (viz barevná škála atp.).

2. *Formální úroveň práce*

K jazyku práce lze mít jenom drobné připomínky, které tu není třeba výslovně uvádět, navíc mohou být vedeny i pouhým osobním jazykovým citem. Jinak formální stránka disertace bez připomínek.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Především se jřeba ocenit nebývale rozsáhlou heuristikou z níž J. Močíčková vychází a s níž z valné části také kriticky pracuje. Informace pramenného i sekundárního charakteru jsou zpracovávány podle pravidel platných pro tento typ práce. Samozřejmě, našli bychom v seznamu použitých informačních zdrojů tu a tam nějakou mezeru či „mezírku“, ale vzhledem k celkové heuristice, na níž je práce založena, by se jednalo o doslova hnidopišství.

4. *Vlastní přínos*

Svým syntetizujícím a analyticko-kritickým přístupem je práce, jak bylo již konstatováno, nepominutelným příspěvkem ke studiu dějin historické kartografie.

IV. **Dotazy k obhajobě**

- 1/ V čem J. Močíčková spatřuje důvody opožděné tvorby historického atlasu na Slovensku?
- 2/ Z jakých důvodů bylo možno zpracovat český (i evropský) archeologický atlas až v 70. letech?
- 3/ Mají tištěné historické atlasy v digitální době ještě nějaký smysl?

V. **Závěr**

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako **prospěla**

20. září 2022

[podpis]